

УДК 364.2:613.2

DOI: <https://doi.org/11.22182/sp.12021.2>

Оригинални научни рад

*Сузана Михајловић Бабић**

Факултет политичких наука, Универзитет у Београду

БАНКЕ ХРАНЕ – НЕУСПЕХ ДРЖАВЕ БЛАГОСТАЊА ИЛИ ЧИН МИЛОСРЂА ЦИВИЛНОГ СЕКТОРА?

Сажетак

Традиционално, системи социјалне сигурности покривају ризик од сиромаштва, односно ризик од немогућности задовољавања основних потреба у датом друштву. Упркос томе, сиромаштво и социјално искључивање су у различитој мери и даље распрострањени у свим државама Европе, манифестујући се у појави глади, сиромашне и несигурне исхране. Предмет рада су банке хране, организације цивилног друштва које у последњих неколико деценија заузимају значајно место у одговору на наведене ризике. Циљеви рада су опис и анализа карактеристика банака хране у процесима управљања и дистрибуције вишковима хране, као и анализа позитивних и негативних импликација овакве редистрибуције вишкова хране сиромашнима. Истраживачко питање је: да ли и на који начин банке хране утичу на смањење редистрибутивне улоге држава благостања према сиромашним грађанима?

У раду је примењена анализа садржаја докумената, док резултати ове анализе указују на двојаке закључке. Са једне стране, банке хране представљају иновативни начин задовољавања социјалних, економских и политичких потреба и интереса где сви актери остварују корист, док са друге стране постоји бојазан да државе благостања смањују програме усмерене према сиромашнима, између осталог, и због нарастајућих активности извандржавне подршке. Закључак је да држава, у свеприсутнијем променљивом односу са тржиштем и цивилним сектором у редистрибуцији хране, треба да задржи улогу директног пружаоца широког скупа накнада и услуга сиромашнима.

Кључне речи: банке хране, држава благостања, глад, сиромаштво, вишкови хране.

* suzana.mihajlovic@fpn.bg.ac.rs

УВОД

Глад и несигурна исхрана, као примарни облик угрожавања права људи у задовољавању основних животних потреба у последњих неколико деценија је у фокусу активности међународних организација и држава широм света. На основама Миленијумских циљева развоја, Програм Уједињених нација за развој 2015. године формулише нову стратешку агенду до 2030. године, где се у оквиру нових седамнаест циљева одрживог развоја наводи поново и циљ искорењивања глади и неухрањености у свету (Циљ 2: Свет без глади). Упркос досадашњим глобалним иницијативама, процењује се да је око 820 милиона најсиромашнијих људи на свету неухрањено, односно нема приступ или не може да приушти квалитетну исхрану (Searchinger et al. 2019). Индикатори показују присуство „сиромаштва хране“ (*food poverty*) (Caplan 2016) и у европским државама. У оквиру групе *EU-SILC (European Union Statistics on Income and Living Conditions)* индикатора којима се одређује присутност и степен материјалне депривације у Европској унији, индикатор „Популација која не може да приушти оброк са месом, рибом, пилетином или вегетаријанским еквивалентом сваки други дан“ показује умерен напредак у другој деценији двадесетог века. Године 2010. забележено је 8,8% популације која не може да приушти квалитетну исхрану, док је проценат 2018. године износио 7, са тим да се удео у становиштву креће од скоро једне трећине у Бугарској (31,4%) до само 1,5% у Данској 2018. године (Eurostat 2019).

Наведени подаци показују да је сиромаштво и са њиме повезана глад и лоша исхрана нису одлике само слабије развијених држава у свету, као што је раније сматрано. Аутори заступају становиште да у високо-доходовним државама доступност хране није иницијални проблем који узрокује глад и неадекватну исхрану као у осталим деловима света, већ упркос томе што је храна доступна на тржишту робе, ограничен приступ произлази услед последица ниског прихода, незапослености, економских криза и имиграционих кретања (Silvasti and Riches 2014). Узимајући у обзир економску и мигрантску кризу у блиској прошлости, поново је актуелно питање задовољавања основних људских потреба за храном у Европи. Истраживања су показала да су сиромашни грађани највише изложени несигурности исхране (*food insecurity*), док се одређене подгрупе у оквиру ове популације сусрећу са вишеструким изазовима у приступу квалитетној исхрани (Wight et al. 2014; Sosenko et al. 2019).

Одговор на овај проблем обезбеђивале су државе програмима социјалне сигурности који су усмерени на сиромашне, док је последње три деценије присутан пораст извандржавних иницијатива у обезбеђивању хране сиромашнима. Поред

традиционалних облика подршке у храни путем народних кухиња, банке хране заузимају значајно место у дистрибуцији вишкова хране сиромашнима. Досадашња ставови у научној и широј друштвеној јавности о оваквој врсти редистрибуције били су опречни, крећући се на континууму од схватања да је таква редистрибуција директна последица „неуспеха државе“ до становишта да су банке хране користан и потребан „продужетак државе благостања“ (Livingstone 2015). У складу са тим, у првом делу рада је представљен развој и улога банака хране у оквиру шире стратегије пружања подршке у храни у европском контексту. Потом се разматра аргументација за и против цивилних иницијатива дистрибуције вишкова хране сиромашнима на овај начин, са посебним освртом на импликације које ове извандржавне иницијативе имају или могу имати на улогу савремене државе благостања и њене програме социјалне политике.

БАНКЕ ХРАНЕ – ЛОГИКА УПРАВЉАЊА И ДИСТРИБУЦИЈА ВИШКОВИМА ХРАНЕ

У разматрању појма, развоја и улоге банака хране у оквиру ширег оквира пружања подршке у храни неопходно је одредити појмове „сиромаштва хране“ са једне стране, као узрока предузетих акција, и „подршке у храни“ као одговора на проблем глади, несигурне и некавалитетне исхране. С обзиром на то да не постоји општеприхваћена дефиниција нити једног нити другог појма, у најширем значењу „подршку у храни“ (*food assistance*) можемо схватити као „иницијативе цивилног друштва које делују на начин да обезбеђују храну људима који имају потешкоће да обезбеде довољно хране на уобичајене начине“ (Hebinck et al. 2018, 399). Поред широке употребе појма сиромаштво хране, аутори га дефинишу на различите начине. Обухватна радна дефиниција, која посматра ову појаву користећи системски приступ и уважавајући узроке, ограничене изборе и њихов утицај на живот појединца, одређује сиромаштво хране као ситуацију „где су ограничења таква да појединци или домаћинства не могу да конзумирају адекватну исхрану“ (King et al. 2015, 5).

Кинг и сарадници (2015, 5–6) сматрају да сиромаштво и економска несигурност, између осталог, доводе до немогућности да се приушти и немогућности да се приступи адекватној исхрани. Користећи сужене изборе и различите адаптационе стратегије сиромашни из тог разлога конзумирају нутриционистички неадекватну исхрану и/или социјално неодговарајућу исхрану, што за последицу има глад, гојазност, здравствене проблеме изазване исхраном и ограничену социјалну партиципацију.

Аутори систематизују неколико група организација цивилног друштва према активностима подршке у храни коју обезбеђују:

- „Организације које обезбеђују храну и намирнице за кућну припрему и потрошњу, као што су банке хране, социјални супермаркети и оставе са храном¹;
- Организације које служе оброке за конзумацију на једном месту, што укључује народне кухиње, социјалне ресторане и социјалне кафетерије;
- Организације које обезбеђују широку лепезу интегрисаних активности (нпр. радионице, медицинска помоћ и програми запошљавања) заступљени од стране центара за храну у заједници“ (Baglioni et al. 2017a, 103–104).

Друга класификација, која проширује критеријуме према којима се групишу организације које пружају подршку у храни, у први план поставља односе са корисницима, донорима и доносиоцима одлука, као и што узима у обзир које све потребе се задовољавају активностима ових организација (Табела 1). У односу на поменуте моделе можемо нагласити да народне кухиње представљају идеалтипски пример прве групе организација које раде на „првој линији“ обезбеђивања хране корисницима, а да банке хране укључују и активности посредовања између корисника и донора.

Табела 1. Три модела непрофитних организација које раде на повраћају хране (*food recovery*)

	Прва линија	Логистички	Хибридни
Однос са корисницима	Директан.	Без.	Директан.
Однос са донорима и спонзорима	Индијектан са великим донорима, директан са малим.	Директан.	Истовремено директан и индијектан (путем логистичких организација).
Однос са доносиоцима одлука	Редак и само са локалним.	Редак.	Редак и претежно са локалним.
Усмерење на потребе	Прехрана људи и остале основне потребе (одећа, потребе за социјализацијом).	Снабдевање храном за локалну непрофитну <i>front-line</i> организацију; менаџмент прехранбеног отпада прехранбених компанија.	Исхрана људи; менаџмент прехранбеног отпада прехранбених компанија.

Извор: Baglioni 2017b, 2043.

¹ За разлику од банака хране које пружају подршку у храни директно корисницима, оставе са храном су складишта хране из којих се дистрибуира храна посредницима који даље преусмеравају храну ка крајњим корисницима.

Управо потреба за логистиком диференцирала је народне кухиње од нових начина обезбеђивања хране сиромашнима шездесетих година прошлог века. Прва банка хране у свету настала је у Сједињеним Америчким Државама 1967. године из активности једне народне кухиње у Финиксу, односно активности волонтера који су обезбеђивали додатне количине хране које су превазилазиле обим потреба за храном корисника те народне кухиње. У циљу да се постојећи вишкови хране дистрибуирају и другим рањивим групама, најпре су ангазоване друге хуманитарне организације за ову активност, да би се поменуте године ова дистрибуција хране структурирала у оквиру Банке хране Свете Марије (*St. Mary's Food Bank*). Дакле, у односу на традиционалне начине обезбеђивања подршке у храни сиромашним грађанима као што су народне кухиње, банке хране функционишу на основама вишкова хране из различитих сектора производње и трговине. Донирана храна од различитих партнера (националних и интернационалних организација, појединаца, произвођача, трговаца и друго) се прикупља, складишти и сортира у оквиру банака хране, које потом ову помоћ дистрибуирају у хуманитарне сврхе крајњим корисницима. У Европи се банке хране појављују тек 1984. у Паризу, док су задржале своју истакнуту улогу у САД-у и Канади (Gonzalez-Torre, Lozano, and Adenso-Diaz 2017).

Од почетака њиховог деловања аутори су на различите начине дефинисали банке хране, док су све дефиниције укључивале карактер ових организација као непрофитан, потом њихову улогу као посредничку између донатора и корисника, као и њихов циљ као редистрибутиван ка сиромашној популацији. Стога, једна од дефиниција која обухвата све ове аспекте је да је банка хране „непрофитна организација социјалне солидарности која дистрибуира храну путем широког спектра локалних непрофитних институција социјалне солидарности које хране људе са ниским приходима“ (Martins et al. 2011, 313). Логистичке праксе банака хране укључују транспорт и складиштење хране за помоћ заједницама које су највише погођене сиромаштвом и лошом исхраном, док се сматра да је размена информација посебно важан сегмент логистике, поготово у кампањама за подизање свести о глади и сиромаштву, као и за мотивисање донатора (Gonzalez-Torre, Coque, 2016).

Две важне мреже банака хране на глобалном плану развиле су се последњих деценија. Умрежавање ових организација цивилног сектора допринело је развоју пружања њихових услуга на основу искустава најбоље праксе, као и што је указало на значај деловања ових организација у односу на исказане потребе у савременим друштвима. На глобалном плану делује Глобална мрежа банака

хране (*Global FoodBanking Network*) која окупља 943 банака хране из тридесет и четири државе, обезбеђујући у 2019. години храну за око 9,6 милиона људи, као и услуге унапређивања капацитета у развоју и функционисању банака хране у овим државама. Забележен је тренд пораста корисника услуга банака хране у последњих пар година, те је 2017. године забележено 7,1 милиона корисника (*The Global FoodBanking Network 2019*). На европском простору активна је мрежа Европска федерација банака хране (*European Food Banks Federation*) од 1986. године, која у фокусу својих активности има заговарање политика, размену искуства и ојачавање капацитета за развој банака хране. Она окупља 421 банку хране из 24 државе, обезбедивши у 2018. години храну за 9,3 милиона грађана Европе (*European Food Banks Federation 2019*).

РЕДИСТРИБУТИВНА УЛОГА БАНАКА ХРАНЕ – МАЧ СА ДВЕ ОШТРИЦЕ

Последњих деценија када се цивилни сектор све више ангажује у обезбеђивању незадовољених потреба за храном, а као одговор на екстремне облике сиромаштва, разматра се одговорност државе у различитим режимима благостања и редефинише њена улога и однос са цивилним сектором као пружаоцем услуга. Са једне стране аутори сматрају да се држава самостално повлачи, док је са друге стране заступљено становиште да њен однос произлази из досадашње традиције режима благостања. Претежан део литературе који у фокус истраживања поставља легитимност деловања банака хране у Европи заправо поставља питање: *ко треба да пружа подршку сиромашнима и каква она треба да буде?*

Аргументација повлачења државе у подршци сиромашнима може се структурирати око неколико кључних тачака. Прво, на идеолошком и вредносном нивоу, као превладавање неолибералног дискурса у јавним политикама од осамдесетих година прошлог века до данас, поготово у контексту економске и мигрантске кризе и реструктурирања програма социјалне политике. Аутори сматрају да је неолиберални дискурс унео измене у начину на који се државни системи подршке приступају борби против сиромаштва, поготово они системи социјалне политике који су били финансирани из пореза, сужавајући програме подршке и наглашавајући индивидуалну одговорност за обезбеђење животних потреба (*Riches 2011*). Управо чињеница да је велики број иницијатива из цивилног друштва мобилисан у пружању подршке у храни доводи одређене ауторе до закључка да то „дозвољава влади да скрену поглед и деполитизују глад тако што ће иницијативе цивилног друштва ‚решити‘ то питање“ (*Hebinck et al. 2018, 400*). У таквој

расподели надлежности, држава као актер промовише улогу цивилног сектора заговарајући идеју о “Великом друштву” (*Big Society*), односно “Друштву које дели” (*Sharing Society*) (Caplan 2017). С тим у вези, управо резони у накнадама и услугама које држава пружа сиромашној популацији, немогућност приступа државним програмима подршке и санкционисање у условљавању бенефицијама представљају главне разлоге које корисници наводе за окретање ка извандржавним начинима подршке посредством банака хране (Perry et al. 2014; Loopstra et al. 2018).

Друга група разлога се може пронаћи у традицији система социјалне сигурности у већини држава Европе. Група аутора оцењује да европске државе благостања сматрају да њихова популација није изложена ризицима повезаним са исхраном услед већ постојећих програма благостања који покривају разноврсне ризике, док је са друге стране улога невладиних организација у овим државама традиционално везана за испоруку основних добара (хране, гардеробе, лекова) посебно рањивим друштвеним групама, те државне активности у овом сегменту нису неопходне. Улога државе у смањењу глади и неадекватне исхране се састоји у „промовисању кампања за подизање свести о смањењу јестивог прехранбеног отпада и успостављању фискалних подстицаја за олакшавање употребе вишка хране и корпоративних донација хране“ (Baglioni et al. 2017b, 2034). С тим у вези, може се оправдано претпоставити да се савремена држава благостања, на основу забележених трендова пораста глади и сиромаштва исхране, ослања на цивилни сектор и традиционалне начине дисрибуције хране, док се деловање приватног сектора оснажује у правцу редистрибуције хране. Стога, сматра се да је кључна улога државе да регулише правни оквир у коме се ова редистрибуција спроводи (Finn 2011).

Претежан део литературе поставља још једно врло значајно питање у контексту аргументовања негативних последица редистрибуције сиромашнима изван државног система подршке: *какви су исходи за кориснике услуга банака хране?* Најпре се истичу потенцијални негативни ефекти у друштвеном статусу корисника, као и да оваква врста помоћи заправо доприноси њиховом социјалном искључивању. Истраживање о помоћи у храни од стране невладиног сектора у Италији и Немачкој, преко банака хране и других начина пружања подршке сиромашним грађанима, показало је да се корисници осећају стигматизовано од окружења приликом коришћења ове помоћи у храни, као и да овакав начин подршке сиромашнима одбија одређен део особа које имају незадовољене потребе за храном да ову помоћ искористе (Baglioni et al. 2017b). И истраживања у Уједињеном Краљевству

долазе до сличног закључка, истичући да коришћење хране које се донира путем банака хране представља један вид социјалног искључивања тих корисника, с обзиром на то да им је одузета могућност избора коју поседују потрошачи приликом коришћења производа (Lorenz 2015). Могућност избора је додатно умањена тиме што корисници добијају помоћ у природи, наспрот већини државних програма подршке сиромашнима који су дизајнирани као новчане накнаде, што је било предмет дискусије социјалне политике и политичке теорије од седамдесетих година прошлог века до данас.² Не треба занемарити ни увиде у територијално искључивање у приступу корисника банкама хране, с обзиром на то да су оне углавном лоциране у већим градовима, те може доћи до ограниченог приступа за кориснике из руралних средина (Lambie-Mumford 2017).

Квалитет хране која се дистрибуира корисницима је следеће важно питање у фокусу многобројних студија које су потврдиле да некваљива храна која се уобичајено дели корисницима не може да им обезбеди нутритивно балансирану и квалитетну исхрану (Simmet et al. 2017). На ширем друштвеном плану, истраживања су показала да један део популације чешће користи услуге банака хране, тачније особе са инвалидитетом, незапослени и сиромашни запослени (Loopstra and Lalor 2017), што указује на неефективност система државне подршке за ове популације. Најгласнији разлози против су повезани са тиме да упркос вишедеценијском деловању банака хране, оне заправо не доводе до искорењивања глади или унапређивања положаја корисника којима су намењене њихове услуге (Riches and Silvasti 2014).

Аргументација у прилог развијања подршке која се обезбеђује посредством банака хране заступљена је у различитим областима и на њиховом пресеку. Политички и економски аргументи наглашавају обострану корист овакве редистрибуције вишкова хране, на политичком нивоу значајан исход је смањење глади и сиромаштва, а на економском плану се компанијама пружа могућност да ефикасно управљају вишковима хране (Garrone, Melacini, and Perego 2014). Политичко-економска спрега позитивне аргументације присутна је и код промовисања социјалне одговорности великих компанија које заузврат неретко добијају ослобођење дела пореза који плаћају држави. Широк политички консенсус и у извандржавним оквирима за оваквом врстом

² Више о патернализму који се остварује над корисницима пружањем помоћи у природи наспрот новчаним накнадама у историјском континуитету погледати у: Weale, Albert. 1978. "Paternalism and Social Policy", *Journal of Social Policy* 7 (2): 157–172; Stiglitz, Joseph. 2000. *Economics of the Public Sector*. New York, London: W.W. Norton & Company; MacKay, Douglas. 2019. "Basic Income, Cash Transfers, and Welfare State Paternalism: Basic Income & Welfare State Paternalism." *Journal of Political Philosophy* 27 (4): 422–447.

расподеле хране сиромашнима додатно олакшава функционисање и међународно повезивање банака хране. Логика функционисања банака хране повезана је са идејом еколошке одрживости, односно подстицањем циркуларне економије у Европској унији, посебно са стратешким циљем смањења прехранбеног отпада за 30% до 2025. године (Communication COM (2014) 398).

Поред тога што се редистрибуција хране путем банака хране уклапа у шире стратешке политичке оквире, као и што прозводи *win-win* ситуацију за све актере који учествују, у анализама деловања банака хране може се уочити и аргумент везан за развој друштвене солидарности. Социјетални аспект аргументације заснива се на добровољном ангажману волонтера у подршци сиромашнима, одређени аутори их сматрају неизоставним ланцем у овом процесу (Larson and McLachlin 2011). Скорије истраживање које је обухватило 96 банака хране у тринаест држава Европе потврдило је изузетно велики удео волонтера насупротив запосленом особљу које углавном ради на пословима логистике и администрације, у Словачкој све ангажоване особе раде неплаћено, у Италији и Шпанији је само 3% особа стално запослено, док је у неким државама као што су Мађарска и Пољска око петине особа формално запослено (Gonzalez-Torre, Lozano, and Adenso-Diaz 2017, 830).

ЗАКЉУЧАК

Последњих неколико деценија забележно је ново одмеравање односа између тржишта, цивилног и јавног сектора у задовољавању основног животног ризика од глади, несигурне и некавалитетне исхране. Досадашња пракса деловања банака хране на европском простору подстакла је многобројна научна и стручна истраживања, са циљем процене исхода њихових активности и утицаја на обликовање државних програма подршке сиромашним грађанима. Противници експанзије ангажмана банака хране указују на неколико аргумената базираних на подели на државне-недржавне пружаоце подршке у задовољавању основних животних потреба. Група разлога о идеолошким и вредносним дилемама ко би требао да пружа такву врсту подршке окупља аргументацију неолибералних заокрета у државама благостања, који имају за исход повлачење државе благостања, промовисање активности других актера и појачавање индивидуалне одговорности. Засновано на томе, а као наредна група разлога, издвајају се негативни исходи које производе извандржавни програми подршке. Сматра се да цивилни сектор не може да обезбеди целокупну полулацију којој је подршка потребна, да таква подршка неретко доприноси

још већем социјалном искључивању корисника, као и што њено привремено трајање и помоћ у природи дугорочно не унапређују положај сиромашних. Заговорници банака хране сматрају да су оне усклађене са политикама у различитим секторима (економија, екологија, политика) на наднационалном нивоу, обезбеђујући вишеструку корист свим учесницима у процесу редистрибуције вишкова хране. Не треба занемарити ни аргумент развоја друштвене солидарности, пошто деловање банака хране подразумева ангажман великог броја волонтера са циљем пружања подршке у локалној заједници.

Одговарајући на постављено питање у наслову рада „*Неуспех државе благостања или чин милосрђа цивилног сектора?*“ долажимо до закључка да банке хране репрезентују обе појаве. Са једне стране, континуирано исказана потреба за коришћењем услуга банака хране показује да се одређен део грађана налази изван програма државне подршке или да ови програми нису довољни за задовољавање свих животних потреба корисника, док са друге стране цивилни сектор традиционално пружа подршку вулнерабилним категоријама становништва паралелно са активностима државе. Све док је његова улога комплементарна државном сектору, односно не представља замену за програме државног сектора, можемо сматрати да банке хране не представљају опасност за смањење одговорности државе према сиромашнима и социјално искљученима. Препуштање задовољавања основних животних потреба цивилном сектору треба посматрати са опрезношћу јер исказано милосрђе може послужити за легитимизовање повлачења државе у будућности.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Baglioni, Simone et al. 2017a. *Food saving in Europe: At the Crossroad of Social Innovation*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Baglioni, Simone et al. 2017b. “Surplus Food Recovery and Food Aid: The Pivotal Role of Non-profit Organisations. Insights from Italy and Germany.” *Voluntas* 28: 2032–2052. doi: 10.1007/s11266-016-9746-8.
- Caplan, Pat. 2016. “Big society or broken society? Food banks in the UK.” *Anthropology Today* 32 (1): 5–9. doi: 10.1111/1467-8322.12223.
- Caplan, Pat. 2017. “Win-win? Food poverty, food aid and food surplus in the UK today.” *Anthropology Today* 33 (3): 17–22. doi: 10.1111/1467-8322.12350.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe, (COM (2014) 398).

- European Food Banks Federation. 2019. *Towards the next decade together. FEBA Annual Report 2018*. Brussels: European Food Banks Federation.
- Eurostat. 2019. "Inability to afford a meal with meat, chicken, fish (or vegetarian equivalent) every second day." *Eurostat*. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdex03&lang=en.
- Finn, Steven. 2011. "A public-private initiative to reduce food waste: A framework for local communities." *Graduate Studies Journal of Organizational Dynamics* 1(1), 3–19.
- Garrone, Paola, Marco Melacini, and Alessandro Perego. 2014. "Surplus food recovery and donation in Italy: The upstream process." *British Food Journal* 116 (9): 1460–1477. doi: 10.1108/BFJ-02-2014-0076.
- Gonzalez-Torre, Pilar and Jorge Coque. 2016. "How is a food bank managed? Different profiles in Spain." *Agriculture and Human Values* 33 (1): 89–100. doi: 10.1007/s10460-015-9595-x.
- Gonzalez-Torre, Pilar, Sebastian Lozano, and Belarmino Adenso-Diaz. 2017. "Efficiency Analysis of the European Food Banks: Some Managerial Results." *Voluntas* 28: 822–838. doi: 10.1007/s11266-016-9814-0.
- Hebinck, Aniek et al. 2018. "Capturing change in European food assistance practices: a transformative social innovation perspective." *Local environment* 23 (4): 398–413. doi: 10.1080/13549839.2017.1423046.
- King, Geoff et al. 2015. "Understanding Food in the Context of Poverty, Economic Insecurity and Social Exclusion". Last accessed: 15 April 2020. <https://www.food.gov.uk/sites/default/files/media/document/FS307008%20-%20Food%20Poverty%20Final%20Report.pdf>.
- Lambie-Mumford, Hannah. 2017. *Hungry Britain: The rise of food charity*. Bristol: Policy Press.
- Larson, Paul, and Ron McLachlin. 2011. "Supply chain integration under chaotic conditions: Not-for-profit food distribution." *International Journal of Procurement Management* 4 (3): 315–322. doi: 10.1504/IJPM.2011.040372.
- Livingstone, Nicola. 2015. "The Hunger Games: Food Poverty and Politics in the UK." *Capital & Class* 39 (2): 188–195. doi: 10.1177/0309816815576737.
- Loopstra, Rachel, and Doireann Lalor. 2017. *Financial insecurity, food insecurity, and disability: the profile of people receiving emergency food assistance from the Trussell trust foodbank Network in Britain*. London: The Trussell trust.
- Loopstra, Rachel et al. 2018. "Impact of welfare benefit sanctioning on food insecurity: a dynamic cross-area study of food bank usage in the UK." *Journal of Social Policy* 47 (3): 1–21. doi: 10.1017/S0047279417000915.
- Lorenz, Stephan. 2015. "Having no choice: Social exclusion in the affluent society." *Journal of Exclusion Studies* 5 (1): 1–17. doi: 10.5958/2231-4555.2015.00001.7.
- Martins, Isabel et al. 2011. "Modelling the problem of food distribution by the Portuguese food banks." *International Journal of Mathematical*

- Modelling and Numerical Optimisation* 2 (3): 313–341. doi: 10.1504/IJMMNO.2011.040795.
- Perry, Jane et al. 2014. *Emergency use only: Understanding and reducing the use of food banks in the UK*. London: Oxfam GB.
- Riches, Graham. 2011. “Thinking and Acting Outside the Charitable Food Box: Hunger and the Right to Food in Rich Societies.” *Development in Practice* 21 (4–5): 768–775. doi: 10.1080/09614524.2011.561295.
- Riches, Graham, and Tiina Silvasti. 2014. *First World hunger revisited*, 2nd edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Searchinger, Tim et al. 2019. *World Resources Report: Creating a Sustainable Food Future*. Washington: World Resources Institute.
- Silvasti, Tiina, and Graham Riches. 2014. “Hunger and Food Charity in Rich Societies: What Hope for the Right to Food?” In *First World Hunger Revisited: Food Charity Or the Right to Food?*, 2nd edition, eds. Graham Riches and Tiina Silvasti, 191–208. London: Palgrave Macmillan.
- Simmet, Anja et al. 2017. “The dietary quality of food pantry users: a systematic review of existing literature.” *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics* 117 (4): 563–576. doi: 10.1016/j.jand.2016.08.015.
- Sosenko, Filip et al. 2019. *State of hunger: A study of poverty and food insecurity in the UK*. London: The Trussell trust.
- The Global FoodBanking Network. 2019. *One network. Toward zero hunger*. Chicago: The Global FoodBanking Network.
- Wight, Vanessa et al. 2014. “Understanding the Link between Poverty and Food Insecurity among Children: Does the Definition of Poverty Matter?” *Journal of Children and Poverty* 20 (1): 1–20. doi: 10.1080/10796126.2014.891973.

Suzana Mihajlovic Babic³
Faculty of Political Science, University of Belgrade

FOOD BANKS - WELFARE STATE FAILURE OR CIVIL SOCIETY SECTOR CHARITY?

Resume

Hunger and food insecurity, despite global initiatives and national welfare actions, remains the key social problem in the 21st century. Due to the economic and migrant crisis and considering that poverty and unemployment represent the greatest risks to hunger, insecure and poor nutrition, satisfying basic human needs for food has involved multiple welfare sectors in Europe in the last decade. The welfare state has traditionally provided support to the poor, with the non-governmental sector emerging as a new provider of benefits. Since establishment of food banks a few decades earlier, the scientists and experts have been considering the dilemma of their impact on the state's responsibility towards the poor.

Therefore, the goals of the paper are to describe and analyze the characteristics of food banks in the processes of managing and distributing food surpluses, as well as to analyze the positive and negative implications of such redistribution of food surpluses to the poor. Compared to traditional ways of providing support in food such as soup kitchens, food banks operate based on the surplus of food from different sectors of production and trade, performing intermediary role between donors and beneficiaries. Using this position in the system of food recovery process and their logistical capabilities, the aim of these non-profit organizations is to redistribute food to low-income households. Despite humanistic-oriented activities, conducted content analysis in this paper points to conflicting viewpoints on the food banks engagement up to the present.

Food bank opponents have several reasons for objection. The first group can be classified as ideological and value dilemma of state vs. non-state actors providing basic needs. The authors believe that neoliberal discourse has made changes to state support systems for the poor, emphasizing the individual responsibility of the poor, thereby legitimizing the withdrawal of the government intervention. Also, various studies have argued stigmatization and deepening of social exclusion for beneficiaries of this in-kind support. Advocates, on the other hand, point to intersecting utilities of redistribution process. Political-economic arguments are based on the fact that redistribution of surplus food is beneficial for both parties ie. win-win situation. Additionally,

environmental sustainability and the development of social solidarity are important contributions of food banks to the overall functioning of European societies. Considering all of the arguments mentioned above, we conclude that as long as civil sector role is complementary to the welfare state programs, it can be considered that food banks do not pose a threat to reduction of the welfare state's responsibility towards the poor and socially excluded.

Keywords: food banks, welfare state, hunger, poverty, food surpluses.

* Овај рад је примљен 18. марта 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. јуна 2021. године.